

ב מסגרת פסטיבל המחולות בכרמיאל ב-1994, הועלה מופע בשם "דרך החלוצים של המחול האקספרסיוניסטי בישראל". בדברי המבוא לאותו מופע, כפי שפורסם בתוכנייה נקבע, כי המופע הינו: "מחווה לקבוצת יוצרים ומבצעים, שפעלו בארץ משנות ה-20 ועד שנות ה-40, ברוך אגדתי, מרגלית אורנשטיין, האחיות יהודית ושושנה אורנשטיין, דבורה ברטנוב, אלה דובלון, רנה ניקובה, ירדנה כהן, גרטרוד קראוס, תהילה רסלר".

דמויותיהם ויצירותיהם של אמנים-יוצרים אלה הועלו על ידי הקרנתן של תמונות מאותם ימים, בשיחזור יצירותיהם על ידי תלמידיהם, ועל ידי הקרנת קלטות וידיאו. בין האמנים-יוצרים שהועלו באותו מופע חסרה לי במיוחד דמותה של הרקדנית-כוריאוגרפית לאה ברגשטיין,

בהמשך לאותו מופע, התקיים במסגרת יותר מצומצמת דיון שהוקדש, כפי שהוגדר בתוכנייה: "ליוצרי המחול המודרני ההבדלי במחצית הראשונה של המאה ה-20 והשפעתו של סגנון זה על אמנות המחול בישראל ובאירופה".

למרות ההדגשה של "השפעתו של סגנון זה על אמנות המחול בישראל ובאירופה", התעלם גם הפעם המנחה גיורא מנור, מתרומת אותם אמני מחול להתהוותם של דפוסי ריקודי החג בהתיישבות העובדת ולמופעי מחול עממיים

שוניים בישראל. במאמרי אגע אך ורק בתרומתם זו.

חוסר ההתייחסות לתופעה האמורה אינו מקרי. זו תולדה של חוסר מודעות ואף יותר מזה, חוסר ידע, של רוב העוסקים במחול לצורותיו ומעל לכל של העדר מחקר על המחול בכלל ומחול העם בפרט.

ברצוני לעמוד ביתר הרחבה, וככל האפשר בסדר כרונולוגי, על מעורבות אמנים-יוצרים בעיצוב טקסי חגיגות ההתיישבות העובדת וחגיגות העם ועל תרומתם בתחום זה.

מאחר ובתרומתו העקיפה של ברוך אגדתי כבר דנו, נעבור עתה לפועלה של יהודית אורנשטיין. זמן קצר אחרי שפתחה סטודיו בחיפה, השתתפו חניכותיה בשנת 1932 בריקודי "חג הטנא", הוא חג הביכורים, שהוחג

המחול האקספרסיוניסטי בישראל

הערות בעקבות סימפוזיון שהתקיים במסגרת פסטיבל כרמיאל 1994

מאת צבי פרידהר

בעיר בבימויו של משה הלוי, במאי תיאטרון "האהל". בחגיגה זו שותפו כמביאי הביכורים ילדי קיבוצי הסביבה הקרובה. חגיגות דומות נערכו גם בשנים 1933-1934, ודומני שהיו אלה טקסי הביכורים העירוניים הראשונים בארץ. הדי הופעה זו הביאו, עד כמה שהדבר נראה מוזר, לעריכתם של טקסי חג הביכורים בקיבוץ גן-שמואל.

מעצבת הטקס בגן-שמואל, ציסקה רוזנטל, אמנם לא השתייכה לאמני המחול, אך בשומעה על דבר החגיגה בחיפה, טענה בפני חברי קיבוצה, "הייתכן, שבעיר יחוגו את חג הביכורים ואנו, עובדי האדמה, שחג זה הוא חגנו, לא נחוג אותו?". בשלב מסוים נעזרה ציסקה רוזנטל בגרטרוד קראוס בכל הנוגע לעיצוב התנועה הטקסית. לפנינו אם כן תרומה עקיפה של יהודית אורנשטיין להיווצרותו של מחול החג בהתיישבות העובדת.

יהודית אורנשטיין המשיכה את פעולותיה בשני מסלולי מחול, האמנותי והטקסי העממי, היא יצרה מספר לא מבוטל של טקסי חג בהתיישבות העובדת, חלקם יחד עם משה הלוי וחלקם לבדה. קוצר היריעה לא יאפשר לנו לעמוד על כולם.

שללא ספק שייכת לקבוצת אמנים-יוצרים זו.

מנחה המופע, גיורא מנור, העלה בכשרון ובדע רב את דמויותיהם ויצירותיהם של אותם אמנים, אך רק בקשר לאמן ברוך אגדתי עמד המנחה על תרומתו העקיפה להתהוותם של ריקודי העם הארצישראלים. הריקוד "הורה-אגדתי", הנושא את שמו של האמן, היה במקורו ריקוד אינדיבידואלי ברפרטואר הריקודי של אגדתי - ככל יתר ריקודיו - ושמו במקור היה "עורה גלילית". רק אחרי שעובד על ידי גורית קדמן, קיבל את צביונו וצורתו הקבוצתית העכשווית, וכך הוא נרקד עד עצם היום הזה.

בשל חוסר מודעות ואולי גם מחוסר ידע, לא הוזכרה תרומתם של האמנים האחרים להתהוות מחולות החג של ההתיישבות העובדת, ולא בא לידי ביטוי פועלם בהנחת היסודות לדפוסי מופעים עממיים וליצירתם של ריקודים, שהפכו עם הופעתם או זמן קצר לאחר יצירתם לריקודי עם, במובנו המלא של מושג זה.

האחיות שושנה ויהודית אורנשטיין

newwave

Import of Sports and Dancewear

דבֿי שטרֿאוס

מיבאת ומשווקת **newwave**

בארץ בגדי גוף, ריקוד וספורט,

ממיטב היצרנים

בארה"ב ובאירופה

אנו הנציגים

הבלעדיים בארץ

של החברות:

Maxi - Modo

Eurotard

Bodyline

Act - n - Up

Bodymaster

גרביונים Baryshnikov

להשיג בחנויות המובחרות לבגדי ספורט או באמצעות קטלוגים.
פרטים באיתורית 04-424242 מנוי 4073 (דבֿי) טל. 04-9841972

רבעון לעינייני מחול

בישרהאל

רבעון לעינייני מחול

בישרהאל

רבעון לעינייני מחול

בישרהאל

רבעון לעינייני מחול

בישרהאל

אלצל עכשו
ואתה מבוני:

04-344051

מחרה מחרתה וכלי?!!

ירדנה כהן
YARDENA COHEN

הטביעו את חותמם.

הרקדנית הכוריאוגרפית שפועלה לא הועלה בכרמיאל, והיא אחת ממניחות היסוד של ריקודי החג בהתיישבות העובדת - אם לא הראשונה שבהם - היא ללא ספק לאה ברגשטיין. ריקודיה ל"חג גז הצאן", שנערך בשנת 1931/2 במסגרת חבורת הרועים שבקיבוץ בית-אלפא, היו ריקודי הסולו שלה. אלה הפכו בחלקם עוד בערב הראשון להופעתם לריקודים המוניים של קהל החוגגים. ריקודים אחרים משלה הפכו לריקודי חג כטקסים נוספים שיצרה בקיבוצה רמת-יוחנן. פועלה הרב בא לידי ביטוי בספרו של יורם גורן "שדות לבשו מחול" (רמת יוחנן, 1983), וכן בתולדות חייה ויצירותיה שהופקו בסרטי וידיאו, דבר שלא זכו בו יתר אמני המחול.

בשנת 1935 עלתה ארצה אמנית המחול גרטרוד קראוס. לא אדון כאן על פועלה בשטח הריקוד האמנותי, המופיע כבר בכתובים (ראה ספרו של ג. מנור, "חיי המחול של גרטרוד קראוס", ת"א 1978), ולא בניסיון השחזור של חלק מיצירותיה על ידי תלמידותיה. כמו במקרה של יהודית אורנשטיין, גם פועלה של גרטרוד קראוס בתחום המחול העממי, בו עסקה לא מעט, לא בא לידי ביטוי.

כבר בשנת 1935 העלתה גרטרוד קראוס, במסגרת "הלהקה לתנועה ודיבור" שליד סניף "הפועל" התל-אביבי (מיסודם של גורית קדמן ושמעון רפאלי), את מסכת "גודי האש" לנתן אלתרמן, בשיתוף תנועות הנוער של ארץ-ישראל העובדת.

בשנת 1944 ניצחה על ערב המופע הפומבי של כנס ריקודי העם בקיבוץ דליה. לאירוע זה יצרה ריקוד בשם "דווקא" - כשם שהודבק לכנס - ריקוד לשישה גברים, שאף את המוסיקה חיברה לו. זמן לא מבוטל היא הדריכה, במסגרת המדור לריקודי עם שליד המרכז לתרבות, קורסים לתנועה טקסית לחגים. הדרישה לקורסים אלה באה במיוחד מאנשי ההתיישבות העובדת, שטקסי החג בקיבוציהם הלכו ותפשו מקום נכבד. במסגרת זו של מדריכים לריקודי עם, היא גם הדריכה קורסים לכוריאוגרפיה מותאמים לריקודי עם.

בשנת 1945 נענתה גרטרוד קראוס לבקשת תלמידה זאב חבצלת להכין את הכוריאוגרפיה ל"רונדו" הגדול, שתכנן זאב לערב הסיום של כנס "השומריה" הראשון, בו נטלו חלק לא פחות מ-640 בני נוער. היא אף יצרה לאירוע זה ריקוד בשם "הגולה השכולה" לזכר השואה.

המחול שהזכרנו. בשנת 1933, היא חזרה מלימודי המחול שלה באוסטריה ובגרמניה, ובארץ עשתה תפנית חדה בדרך יצירתה. היא העמידה במרכזה דיוקנאות דמויות תנ"כיות, ואת נפי הארץ ומנגינותיה, בעיקר המזרחיות. היא עסקה גם בעריכתן של מסכות חג בהתיישבות העובדת. את פעולותיה אלה היטיבה לתעד בשני ספריה האוטוביוגרפיים ובמיוחד בשני, "התוף והים" (ת"א 1976).

לסיכום: השתלבותם המהירה יחסית של חלק ניכר מאמני המחול האקספרסיוניסטי בחיי המחול בארץ הינו פרק מאלף בהתפתחות חיי המחול, שטרם בא לידי ביטוי כלשהו עד היום. במיוחד אמורים הדברים בהשתלבות אמנים אלה בחיי היצירה הריקודית עממית, שלגביהם, ועבור החברה בארץ בכלל, היה שטח חדש לחלוטין. בתחום ריקודי החג של ההתיישבות העובדת וריקודי פולקלור לאירועים שונים ולתרבות הפנאי של החברה היוצרת של אותם ימים בכלל, היתה להם תרומה ייחודית ועליו

בשנת 1963, במסגרת ערב הנעילה של הקונגרס הבינלאומי "מזרח ומערב במוסיקה", היא ניצחה על ערב הפולקלור, בו הועלו על הבמה זה בצד זה ריקודי עדות וריקודי עם ישראליים. תרומתה זו של גרטרוד קראוס להתפתחותם של חיי המחול העממי-פולקלוריסטי טרם באו לידי ביטוי מלא והולם.

בשנת 1936 עלתה ארצה אלוזה דובלון, והשתקעה זמנית בקיבוץ יגור. המלחין יהודה שרת ניצל את נוכחותה במשק לעריכת אירועים שונים ואף לקח אותה עימו להכנתם של אירועים מחוץ למשק. כך, בשנת 1937, השתתפה אלוזה דובלון בהכנת מסכת "חג המים" בקיבוץ נען. נוסף למסכת שיהודה שרת כתב לאירוע זה, הוא מסר לאלוזה דובלון את שירו של המלחין עמנואל עמירן "ושאתם מיים". על מנגינה זו היא יצרה את הריקוד הידוע עד עצם היום הזה בשם "מים מיים". יהודה שרת החליט להעלות מסכת זו אף בקיבוצי עמק הירדן. כך הופך הריקוד "מים מיים" במהירות רבה והיה לאחד הנדבכים המוקדמים בהיווצרותם של ריקודי העם הישראליים על ידי אמנית המחול שאך עלתה ארצה.

נסיים את הסקירה באמנית ירדנה כהן. ירדנה כן הינה ילידת הארץ היחידה מבין אמני